Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0824U002854

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 13-08-2024

Статус: Наказ про видачу диплома

Реквізити наказу МОН / наказу закладу: Наказ ХНУ імені В. Н. Каразіна № 0302-3к/1139 від 01.10.2024 р.

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Щепаченко Владислав Ігорович
2. Vladyslav Shchepachenko

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-9137-235X

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 032

Назва наукової спеціальності: Історія та археологія

Галузь / галузі знань: гуманітарні науки

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Історія та археологія

Дата захисту: 13-09-2024

Спеціальність за освітою: Історія та археологія

Місце роботи здобувача: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, буд. 4, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): ID 6222

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, буд. 4, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, буд. 4, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 03.41

Тема дисертації:

1. Соціально економічний розвиток населення пізньоримського часу – початку доби Великого переселення народів на території України: за матеріалами скляного посуду черняхівської культури

2. Socio-Economic Development of the Population of the Late Roman – Early Migration Period on the Territory of Ukraine: Based on the Finds of Glassware from the Cherniakhiv Culture

Реферат/анотація:

1. Дисертація являє собою комплексне узагальнююче дослідження, метою якого є висвітлення питань походження, циркуляції та функціонування у місцевому варварському середовищі скляних посудин із черняхівських пам'яток на території України. Його джерельну базу складають 975 скляних артефактів різного стану збереження та інформативності, що походять із поховань і культового шару черняхівських могильників, об'єктів і культурних нашарувань черняхівських поселень, а також окремих місцезнаходжень. Для порівняльного аналізу у вивченні хронології та походження основних типів місцевих скляних посудин залучені синхронні матеріали досліджень у Барбарикумі та римських провінціях. Аналіз історії вивчення черняхівських скляних посудин демонструє, що найбільш актуальними наразі залишаються питання, пов'язані з походженням таких виробів. Концептуальна переоцінка соціальної ролі технологій у вивченні походження скляного посуду римського періоду, разом із детальним аналізом технологічних аспектів

виготовлення й оздоблення черняхівських посудин надає можливість виокремлювати, щонайменше, три технологічних традиції у їх виробництві. Тоді як, картографування артефактів різних традицій дозволяє орієнтовно визначити географічну локалізацію основних виробників черняхівських скляних посудин. Так, перша – об'єднує напівсферичні чаші із відбитим від склодувної трубки краєм вінець, конічні кубки із відбитим від склодувної трубки краєм вінець, оздоблені вузькими горизонтальними рівними незаглибленими шліфованими смугами, накладними краплями кольорового скла або без декору та яйцеподібні кубки із відбитим від склодувної трубки краєм вінець, виготовлені на території Римської імперії. До неї, ймовірно, належать і конічні кубки із відбитим від склодувної трубки краєм вінець, прикрашені горизонтальними рівними заглибленими шліфованими смугами, хоча деякі дослідники припускають можливість їх виробництва за межами Лімесу. Друга технологічна традиція включає циліндричні кубки з оплавленим краєм вінець і трубчастою кільцевою ніжкою, чаші з оплавленим краєм вінець, конічні кубки з оплавленим краєм вінець і суцільною ніжкою та, можливо, конічні кубки із відбитим від склодувної трубки краєм вінець, оздоблені накладними нитками кольорового скла. Її походження, ймовірно, можна пов'язувати із майстернею у Комарові. Хоча можливість існування інших осередків виготовлення цих типів посуду наразі теж не можна виключати. Третя технологічна традиція охоплює циліндричні кубки із відбитим від склодувної трубки краєм вінець, товстостінні кубки із шліфованим краєм вінець, товстостінні посудини, оздоблені накладним шаром кольорового скла і, можливо, конічні кубки із відбитим від склодувної трубки краєм вінець та суцільною ніжкою. Локалізація центрів виготовлення цієї продукції все ще залишається предметом припущень. Втім, зважаючи на відсутність паралелей таким виробам серед синхронних форм скляного посуду у римських провінціях та їх концентрацію за межами Лімесу, можна припустити можливість розміщення подібних виробничих осередків у Барбарикумі. Зростання джерельної бази наразі надає можливість не лише верифікувати та деталізувати існуючі уявлення про типологію і хронологію основних типів посуду, але й звернутися до вивчення їхньої соціальної ролі у черняхівському суспільстві. Однією із основних функцій скляних посудин у місцевому варварському середовищі можна вважати використання за призначенням. Абсолютну більшість таких виробів становлять предмети для вживання напоїв, зокрема, чаші та кубки. Втім спостерігаються у черняхівському середовищі й інші способи застосування скляних виробів, наприклад, у якості світильників чи для оздоблення керамічного посуду. Деякі представники черняхівського населення, очевидно, були знайомі й із технологією обробки скляної маси та брали участь у виготовленні скляних посудин та прикрас. Співіснування таких різних варіантів сприйняття скляних посудин серед носіїв єдиної археологічної спільноти надає можливість стверджувати про непростий характер соціальних відносин у місцевому варварському середовищі та свідчить про складну ієрархічну структуру черняхівського суспільства, де різні прошарки населення очевидно мали неоднаковий доступ до цінних імпортних товарів, у тому числі і скляного посуду.

2. The dissertation is a comprehensive synthetic study focused on the origin, distribution, and use of glassware from Cherniakhiv sites within modern Ukraine in the local barbarian society. The research database includes 975 glass artefacts with varying states of preservation and information content, which come from burials and layers of Cherniakhiv burial sites, objects and layers of Cherniakhiv settlements, and individual locations. Synchronous glass finds from Barbaricum and Roman provinces are used for comparative analysis in the investigation of the chronology and origin of the main types of Cherniakhiv glassware. The analysis of the research state of studies on Cherniakhiv glassware shows that the most relevant issues are still related to the origin of such products. A conceptual reassessment of the social role of technology in the provenance of glass items dating to the Roman period, in conjunction with a detailed analysis of the technological aspects of the manufacture and decoration of Cherniakhiv glassware, make it possible to distinguish at least three technological traditions in their production. Meanwhile, the observations on the distribution of artefacts belonging to different traditions in space enable us to tentatively determine the geographical location of the main centres producing Cherniakhiv glass vessels. Thus, the first tradition comprises hemispherical bowls with a cracked-off rim, conical beakers with a cracked-off rim decorated with narrow horizontal smooth abraded bands, applied drops of coloured glass or without any decoration, and ovoid beakers with a cracked-off rim, made in the Roman Empire. It probably also includes conical

beakers with a cracked-off rim decorated with horizontal smooth wheel-cut bands, although some researchers believe they may have been produced outside Limes. The bulk of Roman artefacts probably reached the Cherniakhiv area through the mediation of the Lower Danube provinces or the ancient centres of the Northern Black Sea. The second technological tradition includes cylindrical beakers with a fire-rounded rim and a tubular base ring, cups with a fire-rounded rim, conical beakers on a solid stem with a fire-rounded rim, and possibly conical beakers with a cracked-off rim decorated with applied threads of coloured glass. Its origin can probably be associated with the glass workshop in Komariv. However, the existence of other centres for the production of these types of glassware cannot be ruled out. The third technological tradition comprises cylindrical beakers with a cracked-off rim, thick-walled beakers with a rim finished by grinding, thick-walled vessels with an overlay of coloured glass, and possibly conical beakers on a solid stem with a cracked-off rim. The location of the production centres for these items is still a matter of speculation. However, considering the absence of identical artefacts among synchronous forms of Roman glassware and the concentration of these glass vessels outside the Limes, we can assume that their production centres were situated in Barbaricum. The growth of the database now provides an opportunity both to verify and detail the existing ideas about the typology and chronology of the main types of glassware and to study their social role in Cherniakhiv society. One of the main functions of glass vessels in the local barbarian society was their purposeful use. The vast majority of such products are drinking vessels, namely, bowls and beakers. They were an integral element of the local drinking set, which, in addition to glass objects, usually included ceramic vessels for pouring and mixing liquids. However, there are other ways of using glassware in Cherniakhiv's environment, for example, as lamps or for decorating ceramic tableware. Some residents of Cherniakhiv society were apparently familiar with the technology of glass processing and were involved in the manufacture of glass vessels and jewellery. The coexistence of such different perceptions of glassware among the inhabitants of a single archaeological community suggests the complex nature of social relations in the local barbarian environment and indicates a complex hierarchical structure of Cherniakhiv society, where its different strata obviously had unequal access to valuable imported goods, including glassware.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Щепаченко, В. І., 2022. Скляний посуд пізньоримського часу з Війтенків: технологічний аспект. Археологія, 1, с. 121-153. DOI: 10.15407/arheologia2022.01.121.
- Щепаченко, В. І., 2023. Скляні чаші з оплавленим краєм вінець у черняхівській культурі: проблема походження. Археологія, 2. с. 98-136. DOI: 10.15407/arheologia2023.02.098.
- Shchepachenko, V., 2020. Glasschalen vom Typ Weklice aus den Gräbern 110 und 211 des spätkaiserzeitlich-/frühvölkerwanderungszeitlichen Gräberfeldes Vojtenki 1. Študijné zvesti Archeologického ústavu Slovenskej akadémie vied, 67-1. pp. 77-101. DOI: 10.31577/szausav.2020.67.4.
- Shchepachenko, V., 2023. Early Migration Period Glassware in Chernyakhiv Culture. Networks of Distribution (Based on Glass Finds from Viitenky and Velyka Buhaivka Burial Grounds). Slovenská archeológia, LXXI-2. pp. 345-376. DOI: 10.31577/slovarch.2023.71.12.

Наукова (науково-технічна) продукція: методи, теорії, гіпотези

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впровадження не планується

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Токарев Андрій Миколайович

2. Andrii Tokarev

Кваліфікація: к. і. н., 07.00.02

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, буд. 4, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Терпиловський Ростислав Всеволодович

2. Rostyslav Terpylovskyi

Кваліфікація: д. і. н., професор, 07.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-8111-0794

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Код за ЄДРПОУ: 02070944

Місцезнаходження: вул. Володимирська, буд. 60, Київ, 01033, Україна

Форма власності:

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Незабітовська-Вишневська Барбара ..

2. Barbara Niezabitowska-Wiśniewska

Кваліфікація: д.н, професор

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-7557-4488

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Організація відсутня

Код за ЄДРПОУ: 00000000

Місцезнаходження: ------, Київ, 00000, Україна

Форма власності: Змішана

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Контни Бартош ..

2. Bartosz Kontny

Кваліфікація: д.н, професор

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-3627-046X

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Організація відсутня

Код за ЄДРПОУ: 00000000

Місцезнаходження: ------, Київ, 00000, Україна

Форма власності: Змішана

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Скирда Валерій Володимирович

2. Valerii Skyrda

Кваліфікація: к. і. н., доц., 07.00.04

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-7318-6166

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Код за ЄДРПОУ: 02071205

Місцезнаходження: майдан Свободи, буд. 4, Харків, Харківський р-н., 61022, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові голови ради	Любичев Михайло Васильович
Власне Прізвище Ім'я По-батькові головуючого на засіданні	Любичев Михайло Васильович
Відповідальний за підготовку облікових документів	Шевченко Андрій Олександрович
Реєстратор	УкрІНТЕІ
Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є відповідальним за реєстрацію наукової діяльності	Юрченко Тетяна Анатоліївна